

Orlov Vladlen. The Comparative Analysis of the Activity of Religious Organizations in the Crimea and the Transcarpathia in 19th – Beginning of the 21st Centuries: the Modern Ukrainian Historiography. The article analyzes the historical research on the religious factor in the Crimea and the Transcarpathia. Ascertained the presence of a significant body of scientific and historical research, which were formed in the period of independence of Ukraine. With the help of a comparative analysis of the laws and characterized by features of the implementation of religious policies in the two regions: the Transcarpathian region and in the Crimea, which are reflected in the new Ukrainian historical studies. The peculiarities of formation of religious map of the two regions over the existence of different political regimes in 19th – early 21st century. It is noted that the Crimea and Transcarpathia has its own unique religious attributes that distinguish these areas from other Ukrainian lands.

Key words: Transcarpathia, historiography, the history of religion and the Church in Ukraine, comparative analysis, the Crimea, the modern Ukrainian historiography.

Статтю подано до редколегії
22.12.2014 р.

УДК 738.3(477)(909)

Валентина Троцька

Українські керамологічні студії давньої кераміки впродовж 1954–1964 рр.

У статті подано історіографію праць щодо вивчення давньої кераміки, опублікованих упродовж 1954–1964 рр. З'ясовано, що в цей час написані ґрунтовні роботи, у яких досліджено давнє гончарство, асортимент та технологію виготовлення глиняних виробів.

Ключові слова: історіографія, дослідження, давня кераміка, технологія виготовлення, праці.

Постановка наукової проблеми та її значення. Друга половина ХХ ст. відзначається вагомими досягненнями в розвитку археологічної керамології. Саме на цей період припадає активне дослідження давньої кераміки вченими далекого й близького зарубіжжя. Наприклад, наприкінці 1950-х років у Російській Федерації розпочали роботу лабораторії та дослідницькі групи, які стали розробляти й застосовувати різну методику вивчення давньої кераміки [11, с. 47; 36, с. 32–34]. 1956 р. надруковано статтю археолога Аркадія Августинніка «К вопросу о методике исследования древней керамике», у якій запропоновано дослідження давньої кераміки за чотирма групами ознак. Перша включала морфологічні особливості посуду, друга – технологічні властивості, третя – інформацію про обробку поверхні, четверта – функціональне призначення виробу [1, с. 149–156]. За цими ознаками більшість українських археологів і надалі вивчають давню кераміку. Проте, за свідченням Валентини Петрашенко, така система в цілому не внесла нічого нового в морфологічне вивчення археологічної кераміки, хоча зіграла позитивну роль у розробці типологічної характеристики виробів. Для вивчення технологічних властивостей глиняних виробів потрібно обов'язково використовувати методи природничих наук, зокрема фізико-хімічний аналіз [32].

Мета статті – проаналізувати публікації українських учених, надруковані впродовж 1954–1964 рр., у яких досліджено давню кераміку на території України.

Аналіз досліджень цієї проблеми. В Україні в 1954–1964 рр. не вийшло друком жодної методичної рекомендації з проблем дослідження давньої кераміки, не захищено жодної дисертації з цієї тематики. Натомість російські дослідники продовжували студіювати давнє українське гончарство. Зокрема, у 1954 р. опубліковано статтю лєнінградського вченого Михайла Каргера про дослідження давньої кераміки в Переяславі-Хмельницькому [19, с. 3–29], у 1958 р. – монографію «Древний Киев (очерки по истории материальной культуры древнерусского города)», один із розділів якої розкриває вивчення давнього гончарства, кераміки на території Києва [20, с. 411–466]. У 1956 р. побачила світ монографія радянської дослідниці архітектурної кераміки Софії Філіппової «Архитектурная майолика», у якій за допомогою фізико-хімічного аналізу розглянуто технологію декорування облицзовальних плиток із Києва та

Білогородки, датованих давньоруською добою [46, с. 5–56]. У 1962 р. московський археолог Олександр Бобринський захистив дисертацію «Гончарные круги Восточной Европы IX–XI вв.», у якій для вивчення типів гончарних кругів залучив і давню кераміку з території України [9]. У 1963 р. археолог Тетяна Макарова надрукувала статтю «*О происхождении поливной посуды на Руси*», де подала результати петрографічного та спектрального аналізу глиняних виробів із Києва, Любеча, Чернігова, Вишгорода тощо [26, с. 250].

На відміну від російських, праці українських археологів цього періоду переважно мають описовий характер. Учені мало проводили лабораторні фізико-хімічні дослідження, більшість розкривали технологію виготовлення глиняних виробів за візуальними спостереженнями (визначення домішок у формувальній масі, температури випалювання). Проте науковці досить активно досліджували типологічні властивості археологічної кераміки, переважно зосереджуючись при цьому на створенні класифікації та визначенні хронології.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У роки так званої «хрущовської відлиги» відбувався певний розвиток української науки та культури [31]. Значний внесок у дослідження давнього гончарства, кераміки різних археологічних культур у цей час здійснили новобудівні та охоронно-рятувальні експедиції Інституту археології Академії наук УРСР. У 1950 рр. пам'ятко-охоронна діяльність Інституту переважно зосередилася на півдні України, де розпочиналося масштабне будівництво гідроспоруд і водойм. Окрім того, у кінці 1950-х – на початку 1960-х рр. у зв'язку з будівництвом гідроелектростанції на Дніпрі співробітники Інституту провели розвідувальні роботи в районі новобудов у Полтавській та Черкаській областях [44; 45]. Хоча в ті часи Інститут археології Академії наук УРСР фактично позбавлено самостійності, а роботи він здійснював відповідно до плану Інституту історії матеріальної культури Академії наук СРСР (із 1959 р. – Інститут археології РАН) [30]. Науковці описували знахідки, особливу увагу зосереджували на асортименті, декорі, технології виготовлення глиняних виробів. Підсумки археологічних досліджень оприлюднено в наукових виданнях [3; 4; 22], популяризовано та обговорено на республіканських, всесоюзних наукових конференціях, у яких брали участь учені Інституту археології, працівники музеїв, археологічних товариств, ВНЗ України, представники громадськості. Зокрема, в Інституті археології УРСР наукові форуми скликали кожні два роки [49].

У кінці 1950-х – на початку 1960-х рр. значний внесок у вивчення давньої кераміки зробили наукові колективи університетів, педагогічних інститутів, музеїв, археологічні школи, товариства тощо [2]. Зокрема, львівська археологічна школа, ядром якої був відділ археології Інституту суспільних наук АН УРСР, здійснювала широкомасштабні дослідження археологічних пам'яток на території західних областей [34]. Результати публікувались у збірнику, перший випуск якого вийшов 1954 р. під назвою «*Матеріали і дослідження по археології УРСР*» [34; 27].

Наприкінці 1950 рр. з ініціативи Одеського археологічного музею почалося відродження археологічного товариства, основним завданням якого мали стати вивчення, дослідження й охорона археологічних пам'яток Одещини. Товариство активно вело як пошуково-дослідницьку, так і видавничу діяльність [29]. Друкованим органом стає науковий журнал «*Записки Одесского археологического общества*». Перший його номер виходить у 1960 р. [12; 13]. Для популяризації археологічних досліджень товариство організовувало конференції, зокрема в зазначений період скликано два наукові форуми – 1961 та 1963 рр. На них заслухано доповіді про результати археологічних розкопок, проведено дискусії стосовно різних методик археологічних польових досліджень і застосування наукових методів для вивчення давньої кераміки [29; 37, с. 15–18; 38, с. 47–59; 39, с. 31–33; 47, с. 74–77; 48]. У 1950 рр. на базі Харківського університету формується харківська школа скіфознавства на чолі з Борисом Шрамком, яка з 1954 р. досліджує Більське городище. У 1958 р. до вивчення пам'ятки долучається експедиція Московського державного університету під керівництвом Бориса Гракова. Під час досліджень виявлено унікальні знахідки, пов'язані з гончарством, що розглянуто в статтях і монографіях. Зокрема, у цей період надруковано працю харківського археолога Бориса Шрамка «*Древности Северского Донца*» (1962) [50].

Отже, згадані академічні інституції проводили активні дослідження старожитностей. За цей час вивчено тисячі пам'яток, виявлено величезну кількість знахідок давньої кераміки від часів неоліту до Київської Русі, які склали основу колекцій музеїв України [30]. Опубліковано значну кількість праць, у яких головну увагу зосереджено на узагальненні матеріалів, здобутих під час археологічних досліджень

[28; 5, с. 366–381; 6, с. 26–59; 24, с. 2–53; 25, с. 143–154]. Із-поміж видань цього періоду виділяються найбільш вагомні праці, у яких розкрито вивчення давньої кераміки. Серед них, передусім, варто згадати публікації засновника київської школи скіфологів Варвари Ільїнської, надруковані впродовж 1954, 1957, 1961 рр. у наукових збірниках Інституту археології УРСР та оприлюднені на наукових конференціях. Вони містять опис й аналіз глиняних виробів. Опрацьовано та уведено до наукового обігу знахідки, які зберігались у фондах українських і російських музеїв [14, с. 66–70; 15, с. 164–194; 16, с. 232–249; 17, с. 59–63; 18, с. 80–84].

Своєрідним підсумком вивчення глиняних виробів неоліту на цьому етапі можна вважати видання Дмитра Телегіна, у яких учений надав узагальнюючі дані про ямково-гребінцеву кераміку, досліджену на території України [40, с. 145–146; 41, с. 39; 43, с. 51–52], здійснив першу спробу хронологічного «розчленування» пам'яток цього типу, датуючи глиняні вироби кінцем IV – другою половиною III тис. до н. е. [42, с. 28–36].

Одним із найважливіших досягнень археологічної науки в 1950-х – на початку 1960-х рр. стали відкриття й вивчення слов'янських пам'яток V–VII ст., які, за твердженням дослідників, заповнили «широку хронологічну прогалину в системі культур I тис. н. е. на території Східної Європи, відкриваючи тим самим нові можливості ретроспективного вивчення витоків матеріальної культури ранньосередньовічних слов'ян». У цей час з'являються публікації українських археологів Дмитра Березовця, Ганни Сміленко, Михайла Брайчевського та інших науковців про вивчення давньої кераміки [4; 7, с. 37–45; 10, с. 46–54]. Зокрема, український радянський археолог, фахівець зі старожитностей черняхівської культури й східних слов'ян другої половини I тис. н. е. Дмитро Березовець відкрив волинцевську та пеньківську культури, описав, проаналізував глиняний посуд цих культур, поклав початок історичному поясненню «в той час найбільш темних для радянських археологів відрізків розвитку Лівобережного регіону, в тому числі і Курського Посейм'я в VII–VIII століттях» [8].

У цей час активно вивчав пам'ятки скіфського часу, черняхівської культури та доби Русі український археолог, історик, письменник Віктор Петров. Він першим з археологів порушив питання про обсяг, рівні й форми росту та масштаби концентрації гончарного виробництва, підійшов до питання про просте товарне виробництво в черняхівців. Як теоретик і практик неухильно наполягав на тому, що історичні дослідження «треба починати й спиратися не на правдоподібність припущень, а на факти, джерела, аналіз, на їх попередню розробку» [21]. На жаль, більшість його праць із керамологічної проблематики залишаються неопублікованими. Одна з них – рукопис монографії «Керамика и керамическое производство на Среднем Поднепровье в черняховский период» – зберігається в науковому архіві Інституту археології НАН України. Написана в 1950 рр., імовірно, саме в другій половині XX ст., адже в цей час з'являється особлива зацікавленість до вивчення давньої кераміки з використанням різних наукових методів. Дослідник класифікував глиняний посуд черняхівської культури за типологічною групою, дослідив будову випалювальних споруд, вивчав гончарні круги ручної та ножної конструкції. У рукописній монографії Віктор Петров зазначив, що в племен черняхівської культури, які проживали на території Середнього Подніпров'я, побутував переважно ручний його тип, хоча не відкидає думки й про використання ножної конструкції гончарного круга. Подані в розділі рукописної монографії висновки залишаються актуальними й нині, адже проблема застосування гончарного круга є однією з ключових у дослідженні давньої кераміки. У цьому розділі автор піднімає питання про техніку виготовлення глиняних виробів, описує будову кругів ручної та ножної конструкції, формування на них посуду. Робота з невідомої причини не надрукована, хоча, на думку вчених Інституту археології АН України, це могло відбутися й із волі самого науковця, оскільки деякі розділи рукописної книги залишилися не закінченими. Лише 2011 р. в першому номері збірника «Черняхівська культура» опубліковано один із її розділів «Гончарный круг в керамическом производстве черняховского времени», який, на їхню думку, є найбільш закінченим [33, с. 148–156].

На цей період припадає також діяльність дослідника слов'янських пам'яток і княжої доби Прикарпаття й Волині Вітольда Ауліха. У статті «Основні результати археологічних досліджень на давньоруському селищі в с. Рипнів Львівської обл.», надрукованій у 1958 р., та «Словянские поселения у с. Рипева (Рипнев-1) Львовской обл.» (1963 р.) науковець здійснив поглиблений аналіз глиняних виробів. Значну увагу приділив техніці їх виготовлення, формам, обробці поверхні, способу нанесення декору. Домішки у формувальній масі вивчав за допомогою візуальних спостережень, за якими неможливо повністю дослідити технологію виготовлення глиняних виробів. Учений виокремив чотири хронологічні комплекси давньої кераміки. За способом виготовлення виділив дві групи «...ліпну (варто – ліплену В. Т.)

і гончарну [5, с. 366–379; 6, с. 33–38], хоча розподіл давньої кераміки на такі групи неодноразово заперечували керамологи Інституту керамології відділення Інституту народознавства НАН України. Зокрема, Олесь Пошивайло в статті «Керамологічні сюжети в постсоветській археологічній науковій літературі: домінанта профанного» (2004) стверджував, що з цього «... логічно випливає, що ліплена кераміка (за логікою археологів) не може називатися гончарною, хоча заняття з її виготовлення й називається гончарством» [35, с. 11]. Такий поділ глиняного посуду трапляється в більшості публікацій дослідників цього періоду, які, окрім «ліпного», «гончарного» посуду, виділяють ще й «кружальний» [7, с. 37–45; 10, с. 46–54; 18, с. 80–84].

У виданнях фахівця давньоруської, середньовічної археології Прикарпаття та Волині Михайла Кучери (1961 та 1962 рр.) здійснено систематизацію глиняних виробів із пам'яток слов'янської та давньоруської доби задля визначення «динаміки розвитку типів і форм глиняного посуду VII–XIII століть». Зокрема, у публікаціях «Древній Пліснеск» та «Кераміка древнього Пліснеска» подано характеристику знахідок, пов'язаних із гончарством, акцентовано увагу на диференціюючих рисах посуду в межах раніше виділених типів, що дало змогу досліднику деякою мірою відобразити генезис «формотворення горициків»; згадано про технологію їх виготовлення. Візуально визначено склад формувальної маси, температуру випалювання. Розроблено періодизацію давньої кераміки, виділено чотири хронологічні комплекси, а саме: VII–VIII, IX–X, XI, XII–XIII ст. Для вивчення давньої кераміки скористався візуальним і формально-типологічним методом [24, с. 46–53; 25, с. 143–154]. Дослідник долучився до дискусії обговорення проблеми нанесення на глиняні вироби тавр, адже й до сьогодні це питання залишається дискусійним серед археологів. Сам учений уважав їх знаками майстрів. Михайло Кучера зробив спробу систематизувати тавра за малюнком, виділив великі сукупності знаків (хрестоподібні, округлі, знаки Рюриковичів, квадратні). Решту, що не увійшли в перші чотири групи, виокремлено в умовну. Проте детального аналізу малюнків тавр Михайлом Кучерою так і не проведено [23, с. 118–123]. У публікації «Гончарные клейма с раскопок древнего Плиснеска» (1960) науковець звернувся до питання про спадкоємність гончарного ремесла, що відображається нібито в поступовому ускладненні малюнка «гончарних тавр». Дослідник, хоча й підтримував у цілому гіпотезу російського дослідника Бориса Рибаківа про спадкоємний характер змін у їх малюнку, проте вимушений був констатувати, що виділити серед них окремі генеалогічні лінії неможливо [23, с. 120–121].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, упродовж 1954–1964 рр. побачили світ праці українських учених-археологів, у яких технологічні питання виготовлення давньої кераміки досліджували на основі візуальних спостережень, не використовуючи при цьому петрографічний аналіз. Більш активно давню кераміку на території України розглядали російські науковці (із Москви та Ленінграда), які студіювали її у своїх виданнях. Ці роки характеризуються в українській археологічній керамологічній науці відновленням і створенням нових археологічних шкіл та товариств. В Інституті археології УРСР сформувалася потужна група науковців, які вивчали давню кераміку, хоча з-поміж їхніх праць відсутні роботи з дослідження технології давньої кераміки за допомогою наукових методів.

Джерела та література

1. Августинник А. И. К вопросу о методике исследования древней керамики / А. И. Августинник // Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Института археологии АН СССР. – 1956. – Вып. 64. – С. 149–156.
2. Археологічні дослідження на території України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ...pidruchniki.com/Історичнекраєзнавство.
3. Археологічні пам'ятки УРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : –osvita-plaza.in.ua/publ/ arkheologichni_pam...ursr...1...
4. Археологія давніх слов'ян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : –iananu.kiev.ua/Institute/uaslav.html.
5. Ауліх В. В. Славянское поселение у с. Рипнева (Рипнев 1) Львовской области / Витольд Витольдович Ауліх // МИА СССР. – 1963. – № 108. – С. 366–381.
6. Ауліх В. В. Основні результати археологічного дослідження давньоруського селища в с. Ріпнів Львівської області / Витольд Витольдович Ауліх // Дисертаційний збірник. – К., 1958. – С. 26–59.
7. Березовець Д. Т. Славянские поселения в устье Тясмина / Дмитро Тарасович Березовець // КСИА АН УССР. – 1959. – № 8. – С. 37–45.
8. Березовець Дмитро Тарасович / Дмитро Тарасович Березовець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : newikis.com...wiki
9. Бобринский А. А. Гончарные круги Восточной Европы IX–XII вв. : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. ист. наук / А. А. Бобринский. – М., 1962.

10. Брайчевская А. Т. Раскопки в с. Лесках близ Черкасс / А. Т. Брайчевська, М. Ю. Брайчевський // Краткие сообщения Института археологии АН УРСР. – 1959. – Вып. 8. – С. 46–54.
11. Гейко Анатолій. Гончарство населення скіфського часу Дніпровського Лісостепоного Лівобережжя / Анатолій Гейко // Українські керамологічні студії. – Вип. 4. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2011. – 248 с.
12. Записки Одесского археологического общества / [под ред. М. Синицина]. – Одесса, 1960. – Т. 1. – 385 с.
13. Записки Одесского археологического общества / [под ред. М. Синицина]. – Одесса, 1961. – Т. 2. – 216 с.
14. Ильинская В. А. Из неопубликованных материалов скифского времени на Посулье / Варвара Андреевна Ильинская // Краткие сообщения Института археологии Академии наук УССР. – 1954. – Вып. 3. – С. 66–70.
15. Ильинская В. А. Керамика скифского времени / В. А. Ильинская // Вопросы скифо-сарматской археологии : по материалам конф. Ин-та истории материальной культуры Академии наук СССР 1952 г. / Варвара Андреевна Ильинская. – М. : Изд-во Академии наук СССР, Ин-та истории материальной культуры, 1954. – С. 168–194.
16. Ильинская В. А. Памятники скифского времени в бассейне р. Пселл / Варвара Андреевна Ильинская // Советская археология. – 1957. – № 27. – С. 232–249.
17. Ильинская В. А. Позднескифский слой Басевского городища / Варвара Андреевна Ильинская // Краткие сообщения Института археологии Академии наук УССР. – 1961. – Вып. 11. – С. 59–63.
18. Ильинская В. А. Раскопки поселения Бондарихинской культуры с. Оскола / Варвара Андреевна Ильинская // Краткие сообщения Института археологии Академии наук УССР. – 1959. – Вып. 8. – С. 80–84.
19. Каргер М. К. Древний Киев (очерки по истории материальной культуры древнерусского города / Михаил Костянтинович Каргер. – М. ; Л. : Изд-во Академии наук СССР, 1958. – Т. 1. – С. 411–466.
20. Каргер М. К. Розкопки в Переяславі-Хмельницькому у 1952–1953 рр. / Михайло Костянтинович Каргер // Археологія. – 1954. – Вип. 9. – С. 3–29.
21. Корпусова Валентина. З архіву Віктора Петрова (Домонтовича). До вивчення творів раннього періоду творчості / Валентина Миколаївна Корпусова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Mist/2012_8/164-170.pdf.
22. Краткие сообщения института археологии» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [...osvita-plaza.in.ua/publ/kratkie...institutu...490-1-0...](http://osvita-plaza.in.ua/publ/kratkie...institutu...490-1-0...).
23. Кучера М. П. Гончарные клейма из раскопок древнего Плиснеска / Михаил Петрович Кучера // КСИА АН УССР. – 1960 – Вып. 10. – С. 118–123.
24. Кучера М. П. Древній Пліснеск / Михайло Петрович Кучера // Археологічні пам'ятки УРСР. – К. : Вид-во Академії наук Української РСР, 1962. – Т. 12. – С. 2–53.
25. Кучера М. П. Кераміка древнього Пліснеська / Михайло Петрович Кучера // Археологія. – 1961. – Вип. 12. – С. 143–154.
26. Макарова Т. И. О происхождении поливной посуды на Руси / Татьяна Ивановна Макарова // Советская археология. – 1963. – Вып. 2. – С. 246–250.
27. Матеріали з археології Прикарпаття і Волині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : plaza.in.ua/publ/materiali...volini/490...59445
28. Методи датування в археології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : svitstudenta.ucoz.ua/news...datuvannja_v...2014-03-15...
29. Охотников С. Б. Археология в Одессе / С. Б. Охотников. – Одесса : СМІЛ, 2010. – 160 с.
30. Пам'ятки археології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/.
31. Період хрущовської «відлиги» (1953–1964 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : pidruchniki.com.
32. Петрашенко В. О. Актуальні проблеми сучасного дослідження і збереження археологічної спадщини / Валентина Олексіївна Петрашенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : archaeology.kiev.ua/publ/petrashenko.htm.
33. Петров В. П. Гончарный круг в керамическом производстве Черняховского времени / Виктор Платонович Петров // Черняхівська культура : матеріали досліджень. ОІУМ. – Київ ; Луцьк : ІА НАН України ; ІО НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – № 1. – С. 148–156.
34. Погоральський Ярослав. Археологічний музей Львівського університету: 40 років з часу відновлення діяльності. Археологічні дослідження Львівського університету / Ярослав Володимирович Погоральський // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2007. – Вип. 10. – С. 321–325.
35. Пошивайло Олесь. Керамологічні сюжети в постсовєтській археологічній науковій літературі: домінанта профанного / Олесь Миколайович // Укр. керамологічний журн. – С. 7–15.
36. Пошивайло Олесь. Українська академічна керамологія ХХІ сторіччя. Теорія, історія, сучасний ужиток, майбутній поступ. – Кн. 1 : (2001–2005) / Олесь Миколайович Пошивайло. – Опішне : Укр. народознав., 2007. – 776 с. : ілюстр.
37. Присяжнюк О. М. Одеський археологічний музей та Одеське археологічне товариство у вивченні пам'яток археології на Одещині 1945–1991 рр. / О. М. Присяжнюк // Сіверщина в історії України : зб. наук. праць / Нац. заповідник «Глухів» ; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПШ. – Київ ; Глухів, 2009. – Вип. 2 :

- Матеріали Восьмої науково-практичної конференції «Сіверщина в історії України» (м. Глухів, 15–16 жовт. 2009 р.). – С. 15–18.
38. Славин Л. М. Основные этапы изучения Ольвии / Л. М. Славин // Записки Одесского археологического общества. – 1960. – Т. 1 (34). – С. 47–59.
 39. Славин Л. М. Раскопки западной стороны ольвийской агоры в 1960 г. / Л. М. Славин // Краткие сообщения Одесского университета и Одесского археологического музея за 1960 г. – Одесса, 1961. – С. 31–33.
 40. Телегин Д. Я. Исследование неолитических памятников в окрестностях г. Путивля на р. Сейме / Д. Я. Телегин // КСИА. – Киев, 1955. – Вып. 4. – С. 145–146.
 41. Телегин Д. Я. К вопросу о днепродонецкой неолитической культуре / Д. Я. Телегин // Советская археология. – 1961. – № 4. – С. 39.
 42. Телегин Д. Я. О хронологии поселений ямочно-гребенчатой керамики Украины / Д. Я. Телегин // Советская археология. – 1962. – № 4. – С. 28–36.
 43. Телегин Д. Я. Деякі підсумки дослідження неоліту України / Д. Я. Телегин // Вісник Академії Наук УРСР. – К., 1958. – № 8. – С. 51–52.
 44. Телегин Д. Я. Отчет о разведке в зоне Днепродзержинского водохранилища в 1960–1961 гг. [Машинопис] / Д. Я. Телегин, Е. В. Махно, И. Н. Шарахундинов ; Науковий архів Інституту археології Національної академії наук України, ф. а. – 1960-61/4. – Киев, 1961. – 86 с.
 45. Телегин Д. Я. Отчет о разведках археологических памятников в зоне затопления Кременчугского водохранилища в 1958 г. (Полтавская и Черкасская области) [Машинопис] / Д. Я. Телегин, Р. А. Юра, М. П. Кучера и др. ; Науковий архів Інституту археології Національної академії наук України, ф. а. – 1958/1е. – Киев, 1958. – 45арк.
 46. Филиппова С. В. Архитектурная майолика / С. В. Филиппова. – М. : Гос. изд-во лит. по строительным материалам, 1956. – 156 с.
 47. Черкаська Л. М. Діяльність Л. М. Славина в галузі охорони пам'яток археології / Л. М. Черкаська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/admin-sa/Downloads/2247-4713-1-SM%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/admin-sa/Downloads/2247-4713-1-SM%20(4).pdf)
 48. Черняков І. Т. Хрещений батько «одеської» археології / І. Т. Черняков // Мир Ольвии. К 90-летию проф. Л. М. Славина. – К., 1996. – С. 74–77.
 49. Шовкопляс І. Г. VIII научная конференция Института археологии АН УССР / Иван Григорович Шовкопляс // Археология. – 1957. – Т. XI. – К. : Академия наук УРСР. – С. 160–180.
 50. Шрамко Б. А. Древности Северского Донца / Борис Андреевич Шрамко. – Харьков : Изд-во Харьковского гос. ун-та, 1962. – 402 с.

Троцкая Валентина. Украинские керамологические студии древней керамики 1954–1964 гг. В статье подана историография трудов по изучению древней керамики, опубликованных на протяжении 1954–1964 гг. Установлено, что в это время напечатаны работы, в которых поднимались актуальные проблемы исследования технологии изготовления глиняных изделий. Однако большинство украинских исследователей примеси в формовочной массе, температуру выжигания изучали с помощью визуальных наблюдений, за которыми невозможно полно исследовать технологические процессы. Хотя, по крайней мере, в это время русские археологи в своих трудах популяризируют результаты исследований древней керамики из территории Украины с использованием петрографических и спектральных анализов. Большой вклад в изучение археологической керамики в эти годы сделали новостроительные и охранительно-спасательные экспедиции Института археологии Академии наук УССР, возобновленные и вновь созданные при научных учреждениях археологические школы, общества.

Ключевые слова: историография, исследование, древняя керамика, технология изготовления, труды.

Trotska Valentina. Ukrainian Ceramological Studios of Ancient Ceramics are During 1954–1964 Years. The article presents the historiography of works devoted to the study of ancient ceramics published during the years 1954–1964. It was found that at this time, published books, in which affected the actual problems of research of technology of production of clay products. However, the majority of Ukrainian researchers impurities in the molding mass, the firing temperature was studied using visual observations, in which it is impossible to fully explore the technological processes. Although, at least in the works of Russian archaeologists highlights the results of the study of ancient ceramics from the territory of Ukraine with use of the petrographic and spectral analyses. A great contribution to the study of archaeological ceramics in these years brought the expedition of Institute of archeology of Academy of Sciences of the USSR, restored and newly created academic institutions archaeological school and society.

Key words: historiography, research, old ceramics, technology of making, labour.

Статтю подано до редколегії
08.10.2014 р.